भाग २

नेपाल सरकार

कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय

नेपालको संविधानको धारा २९६ को उपधारा (१) बमोजिमको व्यवस्थापिका-संसदले बनाएको तल लेखिए बमोजिमको ऐन सर्वसाधारणको जानकारीको लागि प्रकाशन गरिएको छ ।

संवत् २०७३ को ऐन नं. ११

लेखापरीक्षण ऐन, २०४८ लाई संशोधन गर्न बनेको ऐन

प्रस्तावना : लेखापरीक्षण ऐन, २०४८ लाई संशोधन गर्न वाञ्छनीय भएकोले,

नेपालको संविधानको धारा २९६ को उपधारा (१) बमोजिमको व्यवस्थापिका-संसदले यो ऐन बनाएको छ ।

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ : (१) यस ऐनको नाम "लेखापरीक्षण (पहिलो संशोधन) ऐन, २०७३" रहेको छ ।

(२) यो ऐन तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।

२. लेखापरीक्षण ऐन, २०४८ को दफा २ मा संशोधन : लेखापरीक्षण ऐन, २०४८ (यसपछि "मूल ऐन" भनिएको) को दफा २ को, -

(१) मूल ऐनको दफा २ को खण्ड (क) को सट्टा देहायको खण्ड (क) राखिएको छ :-

"(क) "सरकारी कार्यालय" भन्नाले राष्ट्रपतिको कार्यालय, उपराष्ट्रपतिको कार्यालय, सर्वोच्च अदालत, संघीय संसद, प्रदेश सभा, प्रदेश सरकार, स्थानीय तह, संवैधानिक निकायको कार्यालय, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय,

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लाग हुनेछ।

नेपाली सेना, नेपाल प्रहरी, सशस्त्र प्रहरी बल, नेपाल लगायत संघीय, प्रदेश तथा स्थानीय तहका सबै सरकारी कार्यालय र अदालत सम्झनु पर्छ ।"

(२) खण्ड (ख) पछि देहायको खण्ड (ख१) थपिएको छ : -

"(ख१) "लेखासँग सम्बन्धित कागजपत्र" भन्नाले सरकारी कार्यालय, नेपाल सरकारको पूर्ण वा अधिकांश स्वामित्व रहेको संस्था वा अन्य संस्थाको कार्यमूलक वा विविध विषयको लेखापरीक्षण गर्न आवश्यक पर्ने कागजपत्र सम्झनु पर्छ र सो शब्दले सरकारी कार्यालय, नेपाल सरकारको पूर्ण वा अधिकांश स्वामित्व रहेको संस्था वा अन्य संस्थाको रणनीति, वार्षिक वा आवधिक योजना, कार्ययोजना, निर्णयहरु, सम्झौता वा समझदारीहरु, प्रगति प्रतिवेदनहरु, अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रतिवेदनहरु र लेखा परीक्षणको कामसँग सम्बन्धित अन्य कागजपत्र, विवरण तथ्याङ्क वा सूचना समेतलाई जनाउँछ ।"

(३) खण्ड (ग) को सट्टा देहायको खण्ड (ग) राखिएको छ :-

"(ग) "परीक्षण" भन्नाले लेखाको जाँच र त्यसको आधारमा गरिने मूल्यांकन तथा विश्लेषण सम्झनु पर्छ र सो शब्दले सम्परीक्षण गर्ने कार्य समेतलाई जनाउँछ ।"

(४) खण्ड (ङ) को अन्त्यमा रहेको "सम्झनु पर्छ" भन्ने शब्दहरुको पछाडी "र सो शब्दले नेपाल सरकार वा नेपाल सरकारको अधिकांश स्वामित्व भएको संगठित संस्थाको जायजेथा समेत गरी पचास प्रतिशतभन्दा बढी शेयर स्वामित्व भएको संस्था समेतलाई जनाउँछ ।" भन्ने शब्दहरु थपिएका छन् ।

652

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागू हुनेछ

(५) खण्ड (ङ) पछि देहायको खण्ड (च) र (छ) थपिएका छन् :-

"(च) "अन्य संस्था" भन्नाले प्रचलित कानून वा नेपाल सरकारको निर्णय बमोजिम स्थापना भएको परिषद्, विश्वविद्यालय, कोष, समिति, प्रतिष्ठान, आयोग सम्झनु पर्छ ।"

(छ) "तोकिएको" वा "तोकिए बमोजिम" भन्नाले यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियममा तोकिएको वा तोकिए बमोजिम सम्झनु पर्छ ।"

३. मूल ऐनको दफा ३ मा संशोधन : मूल ऐनको दफा ३ को,-

(१) उपदफा (१) को सट्टा देहायको उपदफा (१) राखिएको छ :-

"(१) महालेखापरीक्षकले लेखापरीक्षण गर्ने सरकारी कार्यालय, नेपाल सरकारको पूर्ण वा अधिकांश स्वामित्व भएको संगठित संस्था वा अन्य संस्थाको सबै वा ती अन्तर्गतका कुनै इकाईमात्र छनौट गरी आर्थिक कारोबार र सोसँग सम्बन्धित अन्य क्रियाकलापहरुको एक एक गरी वा बीच बीचमा छड्के गरी वा केही प्रतिशत मात्र परीक्षण गर्ने गरी लेखापरीक्षणको तरिका, क्षेत्र र अवधि तोकी अन्तिम लेखापरीक्षण गर्न, त्यसबाट प्राप्त भएका तथ्यहरु दर्शाउन, त्यसमा आलोचना गर्न र आर्थिक विवरण उपर आवश्यकता अनुसार राय सहितको प्रतिवेदन गर्न सक्नेछ ।"

(२) उपदफा (२) को खण्ड (ख) को सट्टा देहायको खण्ड (ख) राखिएको छ :-

"(ख) सरकारी कामको ठेक्का लिने निर्माण व्यवसायी र आपूर्तिकर्ता वा सरकारी कामको जिम्मा लिने संस्था वा व्यक्तिलाई समेत त्यस्तो ठेक्का वा आपूर्ति वा अन्य सरकारी कामसँग सम्बन्धित कागजात, आन्तरिक

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

राजस्व कार्यालयबाट कर परीक्षण भएका फाइल तथा थप प्रमाण कागजात पेश गर्न लगाउन,"

(३) उपदफा (२) पछि देहायको उपदफा (३) थपिएको छ :-

"(३) महालेखापरीक्षकले लेखापरीक्षण गर्दा लेखापरीक्षण गरिने सरकारी कार्यालय, नेपाल सरकारको पूर्ण वा अधिकांश स्वामित्व भएको संगठित संस्था वा अन्य संस्थाले कारोबार सञ्चालन गर्न वा लगत व्यवस्था गर्न वा सूचना प्रवाह गर्न अपनाएका सूचना प्रविधिमा महालेखापरीक्षक वा महालेखापरीक्षकको कार्यालयका कर्मचारीको पहुँच हुनेछ ।"

४. मूल ऐनमा दफा ३क. र ३ख. थप : मूल ऐनको दफा ३ पछि देहायका दफा ३क. र ३ख. थपिएका छन् :-

"३क. विविध विषयको लेखापरीक्षण : (१) महालेखापरीक्षकले यस ऐन बमोजिम लेखापरीक्षण गर्नुपर्ने सरकारी कार्यालय, नेपाल सरकारको पूर्ण वा अधिकांश स्वामित्व भएको संगठित संस्था वा अन्य संस्थाको वित्तीय लेखापरीक्षणको अतिरिक्त कार्यमूलक, सूचना प्रविधि, विधिविज्ञान, लैङ्गिक, वातावरणीय जस्ता विषयको लेखापरीक्षण गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको लेखापरीक्षणको विधि, तरिका, क्षेत्र र परीक्षण गर्ने कुराहरु महालेखापरीक्षकले तोकिदिए बमोजिम हुनेछ ।

३ख. सामयिक लेखापरीक्षण : (१) महालेखापरीक्षकले यस ऐन बमोजिम लेखापरीक्षण गर्नुपर्ने सरकारी कार्यालय, नेपाल सरकारको पूर्ण वा अधिकांश स्वामित्व भएको संगठित संस्था वा अन्य संस्थाको सामयिक लेखापरीक्षण गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको सामयिक लेखापरीक्षणको विधि, तरिका, क्षेत्र र परीक्षण गर्ने कुराहरु महालेखापरीक्षकले तोकिदिए बमोजिम हुनेछ ।"

५. मूल ऐनको दफा ४ मा संशोधन : मूल ऐनको दफा ४ को सट्टा देहायको दफा ४ राखिएको छ :-

"४. परीक्षण गर्ने कुराहरु : महालेखापरीक्षकले नियमितता, मितव्ययिता, कार्यदक्षता, प्रभावकारिता, औचित्य लगायत अन्य आवश्यक दृष्टिकोणबाट समेत देहायका कुराहरुको परीक्षण गर्नेछ :-

(क) विनियोजन ऐन तथा अन्य प्रचलित ऐन बमोजिम सेवा तथा कार्यमा खर्च गर्न निर्दिष्ट बजेट शीर्षक तथा उपशीर्षकमा स्वीकृत भएका रकमहरु सोही शीर्षक तथा उपशीर्षकको सीमामा रही निर्दिष्ट प्रयोजनको लागि खर्च भए नभएको,

(ख) कारोबारको लेखा तोकिएको ढाँचा अनुरुप राखे नराखेको,

(ग) संवैधानिक निकाय, मन्त्रालय, विभाग र सो सरहका केन्द्रीय तहका कार्यालयहरुले मातहतका कार्यालयको विनियोजन, राजस्व, धरौटी लगायतका सम्पूर्ण आर्थिक कारोबारको केन्द्रीय लेखा राखी केन्द्रीय विवरण तयार पारे नपारेको र तयार पारेको भए सोको आधारमा आर्थिक कारोबारको यथार्थ चित्रण गरे नगरेको,

(घ) आर्थिक विवरणले त्यसमा लेखिएको अवधिको आर्थिक कारोबारको सही र यथार्थ चित्रण गरे नगरेको,

(ङ) आम्दानी खर्च भएका कलमहरुको पुष्ट्याई हुने प्रमाण यथेष्ट भए नभएको,

655

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागू हुनेछ।

(च) नगदी जिन्सी लगायत उपलब्ध स्रोत, साधन र सम्पत्तिको उचित रुपमा उपयोग गरे नगरेको र त्यस्तो सम्पत्तिको हानि नोक्सानी नहुने गरी सम्भार तथा संरक्षणको उचित व्यवस्था गरे नगरेको,

(छ) सरकारी ऋण तथा लगानी र त्यसबाट प्राप्त हुनुपर्ने एवं तिर्नु बुझाउनु पर्ने र बुझाइएको साँवा, ब्याज, लाभांश आदिको लेखा राख्ने व्यवस्था पर्याप्त भए नभएको, सो अनुरुप लेखा राखे नराखेको र यथार्थ भए नभएको,

(ज) आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको प्रभावकारी व्यवस्था भए नभएको र सोको अनुशरण गरे नगरेको, सम्बन्धित सरकारी निकायले आवश्यक बजेट समयमा उपलब्ध गराए नगराएको,

(झ) आन्तरिक लेखापरीक्षण भए नभएको, भएकोमा प्रतिवेदन कार्यान्वयनको स्थिति सन्तोषजनक भए नभएको,

(ञ) राजस्व एवं सरकारी कोषमा जम्मा हुनुपर्ने रकम र धरौटी सम्बन्धी ऐन, नियम, निर्णय, आदेश र तत्सम्बन्धी कार्यविधिको पर्याप्तता, लगत व्यवस्थापन, त्यसको पालना र कारोबारबाट हानि नोक्सानी पुगे नपुगेको,

(ट) औद्योगिक तथा व्यावसायिक सेवाहरुको आम्दानी खर्चको लेखा, त्यसको जिन्सी, नगद मौज्दात तथा आर्थिक कारोबार सम्बन्धी व्यवस्था र कानून पर्याप्त भए नभएको र तिनको पालना गरे नगरेको,

(ठ) कार्यालयको संगठन र व्यवस्थापन तथा कार्य विभाजन यथेष्ट र समुचित भए नभएको र सो अनुसार कार्य सञ्चालन भए नभएको,

(ङ) कुनै काम अनावश्यक रुपमा दोहोरो हुने गरी विभिन्न कर्मचारी वा निकायबाट गरिएको वा गर्नुपर्ने कुनै काम छुटाएको वा कार्यालयको काम निर्दिष्ट समयमा गर्ने गराउने प्रभावकारी व्यवस्था भए नभएको,

(ढ) संगठन र कार्यक्रमको उपलब्धी किटान गर्ने आधार स्पष्ट भए नभएको, कार्यक्रम अनुसार निर्धारित समयभित्र प्रगति भए नभएको तथा कामको गुणस्तर र परिमाण सन्तोषजनक भए नभएको,

(ण) कार्यालयको उद्देश्य र नीति स्पष्ट भए नभएको र निर्दिष्ट उद्देश्य तथा नीति अनुरुप कार्यक्रम कार्यान्वयन भए नभएको,

(त) स्वीकृत लागत खर्चको सीमाभित्र रही कार्यक्रम सञ्चालन गरे नगरेको, खर्च गर्दा लागत तथा उपलब्धी विश्लेषण गरी उचित ढंगले खर्च गरे नगरेको र लागतको तुलनामा प्राप्त प्रतिफल मनासिब भए नभएको,

(थ) लक्ष्य प्रगति तथा लागत खर्चको अभिलेख राख्ने व्यवस्था पर्याप्त र भरपर्दो भए नभएको,

(द) प्रचलित कानूनले अनुगमन गर्नुपर्ने व्यवस्था गरे अनुरुप अनुगमन भए नभएको, र

(ध) वित्तीय कारोबार, लगत व्यवस्था र प्रतिवेदन व्यवस्थालाई सूचना प्रविधिमा आधारित बनाउन प्रयास भए नभएको ।"

६. मूल ऐनमा दफा ७क., ७ख., ७ग., ७घ. र ७ङ. थप : मूल ऐनको दफा ७ पछि देहायका दफा ७क., ७ख., ७ग., ७घ. र ७ङ.थपिएका छन् :-

"७क. शुल्क लिन सक्ने : (१) महालेखापरीक्षकको कार्यालय आफैले लेखापरीक्षण गरेको नेपाल सरकारको पूर्ण वा अधिकांश स्वामित्व भएको संगठित संस्था वा अन्य

अधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागू हुनेछ।

संस्थाबाट महालेखापरीक्षकले तोके बमोजिमको शुल्क लिन सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम लिएको शुल्क सञ्चित कोषमा दाखिला गरिनेछ ।

७ख. वार्षिक प्रतिवेदन सार्वजनिक गर्ने : महालेखापरीक्षकले वार्षिक प्रतिवेदन राष्ट्रपति समक्ष पेश गरेपछि सो प्रतिवेदन सार्वजनिक गर्नेछ ।

७ग. प्रतिवेदन जारी गर्न सक्ने : (१) महालेखापरीक्षकले तोकिएका निकायहरुको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरिसकेपछि तोकिएको ढाँचामा राय सहितको वित्तीय लेखापरीक्षण प्रतिवेदन जारी गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) मा उल्लिखित विषयका अतिरिक्त तोकिएका निकायहरुको कार्यमूलक, सूचना प्रविधि, विधिविज्ञान, लैङ्गिक, वातावरणीय तथा सामयिक लेखापरीक्षणको प्रतिवेदन समेत जारी गर्न सकिनेछ ।

७घ. लेखापरीक्षणको कार्यान्वयन : महालेखापरीक्षकले आफूले लेखापरीक्षण गरी जारी गरेका प्रतिवेदनमा उल्लेख गरिएका व्यहोराहरुमा सुधार भए नभएको र सुझाव कार्यान्वयन भए नभएको सुनिश्चित गर्न लेखापरीक्षण गरिएका निकायबाट भएका कारबाहीको प्रतिवेदन लिने, जवाफ लिने, कार्यान्वयनका लागि समयावधि तोक्ने, पुनःजाँच गर्ने लगायतका कार्यहरु गर्न सक्नेछ र सो सम्बन्धमा महालेखापरीक्षकले सम्बन्धित निकायलाई आवश्यक निर्देशन दिन सक्नेछ ।

७ङ. व्यवस्थापिका-संसदलाई जानकारी गराउन सक्ने : महालेखापरीक्षकले आफ्नो कार्यालयलाई स्वतन्त्र रुपमा सञ्चालन गर्न आवश्यक पर्ने आर्थिक, भौतिक तथा मानवीय स्रोत साधनको यथार्थ अवस्थाको सम्बन्धमा समय समयमा व्यवस्थापिका-संसदलाई जानकारी गराउन सक्नेछ र सो सम्बन्धमा व्यवस्थापिका-संसदबाट कुनै निर्देशन भएमा त्यस्तो निर्देशनको पालना गर्नु सम्बन्धित निकायको कर्तव्य हुनेछ ।"

७. मूल ऐनको दफा १० मा संशोधन : मूल ऐनको दफा १० को सट्टा देहायको दफा १० राखिएको छ :-

658

"१०. महालेखापरीक्षकले लेखापरीक्षण गर्न वा सो सम्बन्धमा निर्देशन दिन सक्ने : प्रचलित नेपाल कानूनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि महालेखापरीक्षकले नेपालको संविधानको अधीनमा रही वैदेशिक सहायतामा सञ्चालित आयोजनाहरु र सरकारी अनुदान प्राप्त गर्ने निकाय र कार्यक्रमको लेखापरीक्षण गर्ने वा लेखापरीक्षण सम्बन्धमा व्यवस्था मिलाउनको लागि सम्बन्धित सरकारी कार्यालय वा नेपाल सरकारको पूर्ण वा अधिकांश स्वामित्व भएको संगठित संस्था वा अन्य संस्थालाई समय समयमा निर्देशन दिन सक्नेछ । त्यस्तो निर्देशनको पालना गर्नु सम्बन्धित सबैको कर्तव्य हुनेछ ।"

८. मूल ऐनमा दफा १०क., १०ख., १०ग. र १०घ. थप : मूल ऐनको दफा १० पछि देहायका दफा १०क., १०ख., १०ग. र १०घ. थपिएका छन् :-

"१०क. पुनरावलोकन गर्न नसकिने : यस ऐन बमोजिम सम्पन्न गरेको लेखापरीक्षण कार्यको समकक्षीय पेशागत पुनरावलोकन बाहेक अन्य कुनै व्यक्ति वा निकायबाट पुनरावलोकन गर्न सकिने छैन ।

१०ख. असल नियतले गरेको कामको लागि जिम्मेवार नहुने : महालेखापरीक्षकले यस ऐन बमोजिम लेखापरीक्षणलाई व्यवस्थित गर्न जारी गरेको मानदण्ड, नीति, निर्देशन, निर्देशिका तथा लेखापरीक्षण योजना बमोजिम कर्तब्य पालनाको सिलसिलामा असल नियत साथ सम्पन्न गरेको लेखापरीक्षण कार्यबाट हुन गएको कुनै पनि क्षति वा अन्य कुनै प्रकारको त्रुटिको लागि महालेखा परीक्षकको कार्यालयका कर्मचारीहरु व्यक्तिगत रुपमा जिम्मेवार हुने छैनन् ।

१०ग. मानदण्ड, नीति, निर्देशन र निर्देशिका जारी गर्न सक्ने : महालेखापरीक्षकले सरकारी तथा सार्वजनिक लेखापरीक्षणलाई वस्तुपरक, विश्वसनीय र भरपर्दो बनाई लेखापरीक्षणको गुणस्तर अभिवृद्धि गर्न अन्तर्राष्ट्रिय लेखापरीक्षण मानदण्ड र प्रचलित असल

659

अधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लाग हुनेछ।

अभ्यासमा आधारित लेखापरीक्षण मानदण्ड, नीति, निर्देशन र निर्देशिका बनाई लागू गर्न सक्नेछ ।

१०घ. अधिकार प्रत्यायोजन गर्न सक्ने : महालेखापरीक्षकले लेखापरीक्षण गर्ने, लेखापरीक्षण प्रतिवेदन जारी गर्ने, सम्परीक्षण गर्ने र आर्थिक विवरण उपर राय व्यक्त गर्ने सम्बन्धमा महालेखापरीक्षकको कार्यालयका पदाधिकारीलाई अधिकार प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ ।"

९. मूल ऐनको दफा ११ मा संशोधन : मूल ऐनको दफा ११ को सट्टा देहायको दफा ११ राखिएको छ :-

"११. नियम र कार्यविधि बनाउने : (१) यो ऐन कार्यान्वयन गर्न नेपाल सरकारले महालेखापरीक्षकको सल्लाह लिई आवश्यक नियमहरु बनाउन सक्नेछ ।

(२) महालेखापरीक्षकले यस ऐन बमोजिम गरिने लेखापरीक्षणलाई व्यवस्थित बनाउन आवश्यक कार्यविधिहरु बनाई लागू गर्न सक्नेछ ।"

आज्ञाले,
टेकप्रसाद ढुङ्गाना
नेपाल सरकारको सचिव

प्रमाणीकरण मिति : २०७३।६।१८

मुद्रण विभाग, सिंहदरबार